

Savonlinnan sivistystoimi

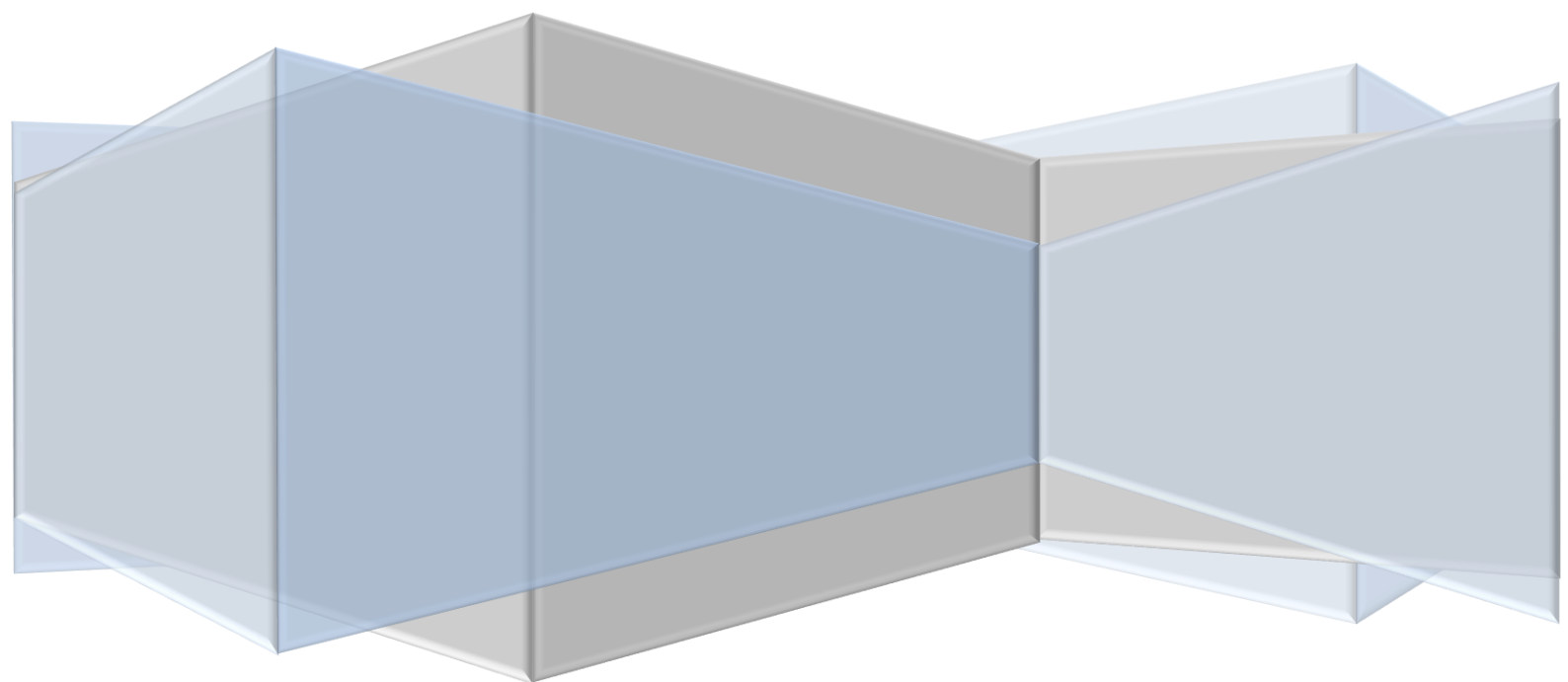
KaMu (Kaikki Mukaan) -ohjelma

Kiusaamisen vastainen toimintamalli

Työryhmä: Roosa Rönn, Salla Halko, Sirpa Holi, Tanja
Hämäläinen, Anneli Pulkka, Taija Vuo

Päivitetty 16.12.2020: lisätty yhteistyö viranomaisten kanssa, lomakkeita ym.

Roosa Rönn, Tanja Hämäläinen, Anneli Pulkka, Taija Vuo

Sisällysluettelo

Alkusanat	1
Savonlinnan kiusaamisen vastainen toimintamalli	2
Koulukiusaaminen on	2
Kiusaamisen muotoja	2
Kiusaamisen merkkejä	3
Roolit kiusaamistilanteessa	3
Kiusaamisen vaikutukset	4
Kiusaaminen on rikos.....	5
Koulun toimintasuunnitelma	7
Ennaltaehkäisevät toimenpiteet	7
Jokaisessa koulussa yhdessä sovittavia asioita.....	8
Kiusaamistapausten käsittely	9
Toimintaohjeet	9
Riita- ja kiusaamistilanteen selvityskaavio	10
Pikasin malli	11
Jälkihoito	13
Jälkihoidon askeleet	14
Kiusatun lapsen tai nuoren kohtaaminen.....	15
Jälkihoidon järjestäminen.....	15
LIITTEET:	
Tiedote huoltajille	16
Saatteeksi kiusaamiskyselyyn	17
Kiusaamiskysely	18
Kiusaamistapausten selvittelykeskustelut I - III	20
Kiusaamistapausten seurantalomake	23
Kiusaamistapausten sitoumuslomake	24
Yhteistyö viranomaisten kanssa	25
Linkejä KaMu-ohjelman tueksi	26
Lähteet	27

Alkusanat

Yhteisöllä tarkoitetaan yksilöiden ja ryhmien välistä suhdetta, jota yhteisön jäsenet pitävät arvokkaana. Sitä luonnehtii sitoutuminen ja solidaarisuus.

Hyvä yhteisö on täynnä toisiaan kunnioittavia persoonia. Yksilöllisyys rikastaa kokonaisuutta tehden siitä vivahteikkaan ja mahdollistaa yhteisön kehittymisen. Itsensä luontevasti tunteva ja hyväksyvä yksilö on myös hyvä yhteisön jäsen. (Raina & Haapaniemi2005).

Yhteisöllisyys koostuu vuorovaikutuksesta, yhdessä olemisesta ja tekemisestä, henkilökohtaisesti merkittävistä suhteista, luottamuksesta ja yhteenkuuluvuudesta. (Paasivara & Nikkilä 2010).

Yhteisöllisyydellä tarkoitetaan henkistä tilaa, jossa tapahtuu ihmisten välistä kanssakäymistä, toisista välittämistä ja oppimista. Yhteisöllisyyteen liittyy terveys, hyvinvointi ja yhdessä tekemisen ilo.

Yhteisöllisyys synnyttää luottamusta ja yhdessä luomisen ilmapiirin.

Tämän viestin työryhmämme haluaa välittää kaikille Savonlinnan kouluille Kaikki Mukaan (KaMu) -toimintamallilla.

Koulussa, luokassa, ryhmässä, porukassa – ylipäättään elämässä

on lopulta kyse hyvin yksinkertaisista asioista.

Katsele toista niin kuin haluat, että sinua katsellaan.

Puhu toiselle niin kuin haluat, että sinulle puhutaan.

Kuuntele toista niin kuin haluat, että sinua kuunnellaan.

Tee toiselle niitä tekoja, joita haluaisit itsellesi tehtävän.

Yksinkertaista, eikö totta?

Mikähän siitä tekee niin vaikeaa?

(www.positiivarit.fi)

Savonlinnan kiusaamisen vastainen toimintamalli

Koulukiusaaminen on

tahallista ja tietoista henkistä ja/tai fyysistä kiusaamista, jonka yksi tai useampi koululainen kohdistaa yhteen ja samaan uhriin koulussa tai koulumatkalla. Yleisesti kiusaaminen luokitellaan pitempään jatkuvaksi toiminnaksi, mutta yksikin kerta riittää, jos kiusattu tuntee olonsa epämiellyttäväksi ja ahdistuneeksi. Kiusattu oppilas on jollakin tavalla puolustuskyvytön kiusaajaan tai kiusaajiin nähden. Kahden tasaväkisen oppilaan välinen tappelu tai riitely ei ole koulukiusaamista. Riidat ja erimielisyydet eroavat kiusaamisesta siinä, että ne ovat usein hetkellisiä eikä niiden kohteeksi joudu jatkuvasti yksi ja sama oppilas. **Aina, kun oppilas kokee tulevansa kiusatuksi, koulun aikuisten tehtävänä on selvittää tilanteet niin, ettei kenenkään tarvitse tuntea oloaan turvattomaksi koulussa.**

Kiusaamisen muotoja ovat

- *fyysinen kiusaaminen*: lyöminen, potkiminen, töniminen, nipistely, kamppaaminen jne.
- *henkinen väkivalta*: pilkkaaminen, haukkuminen, matkiminen, naurunalaiseksi tekeminen ja sanaton viestintä, esimerkiksi ilmeily ja ilveily, epäystävälliset katseet ja kaikenlainen sanaton haukkuminen ja vuorovaikutusnormien rikkominen (mm. tervehtimättä tai vastaamatta jättäminen)
- *painostava vallankäyttö*: uhkailu väkivallalla, vahingon teolla tai jopa tappamisella, kiristäminen, pelottelu, muista eristäminen, pakottaminen tekoihin, rahan kiristäminen jne.
- *haitanteko*: tavaroiden piilottelu, vahingoittaminen ja varastaminen, ikävät puheet ja juorut toisen selän takana
- *some-kiusaaminen*: pilkkaavat tai uhkaavat viestit, juorujen tai henkilökohtaisten tietojen levittäminen, valokuvien luvaton ottaminen, niiden manipulointi ja levittäminen, toisen nimellä esiintyminen esimerkiksi keskusteluryhmissä ja/tai nettipeleissä, sulkeminen ryhmän tai keskustelun ulkopuolelle, salasanojen huijaaminen, pilapuhelut jne.
- *seksuaalinen häirintä*: nimittely, koskettelu, vihjailu, törkypuheet

Kiusaamisen merkkejä voivat olla

- koulukielteisyys
- motivaatio ja kouluarvosanat laskevat
- lapsi pysyttelee mieluiten aikuisten lähetyvillä
- lisääntyneet poissaolot
- tavarat/vaatteet katoavat tai rikkoutuvat
- väkivallan merkit: naarmut, haavat, mustelmat
- vapaa-ajan harrastuksista pois jääminen
- kaveripiiri vaihtuu tai oppilas jää/jättäytyy yksin
- lapsen olemuksessa tai käyttäytymisessä tapahtuu muutos
- ahdistuneisuus, alakuloisuus, masentuneisuus, pelokkuus, mielialan vaihtelut, itkuherkkyys ja itsetuhoisuus
- väsyneisyys, pahoinvointi, päänsärky

Roolit kiusaamistilanteessa

- **UHRIN tai KIUSATUN** roolissa oleva oppilas on toistuvan, systemaattisen ahdistelun kohteena.
- **KIUSAAJA** on koko prosessin käynnistäjä. Hän aloittaa kiusaamisen ja saattaa yllyttää tai jopa pakottaa muita mukaan kiusaamiseen.
- **APURI** on mukana kiusaajan seurana tai avustajana. Hän harvoin on aloitteentekijä, mutta lähtee mukaan helposti.
- **VAHVISTAJA** antaa kiusaajalle myönteistä palautetta olemalla yleisönä, kannustamalla kiusaajaa, nauramalla jne.
- **PUOLUSTAJA** asettuu kiusatun puolelle ja yrittää saada toiset lopettamaan kiusaamisen. Hän pyrkii tukemaan kiusattua eri tavoin.
- **ULKOPUOLINEN** ei juurikaan puutu tapahtumiin, vaan pysyttelee mieluummin sivummalla tapahtumista. Ulkopuolinen näkee kaiken, mutta pysyttelee taustalla ja vaikenee. Samalla hän kuitenkin huomaamattaan hyväksyy ja mahdollistaa kiusaamisen. Kiusaamiseen siis osallistuvat nekin, jotka eivät uskalla puuttua – ehkä peläten itse joutuvansa kiusaamisen kohteeksi. (Salmivalli 1998)

Suuri osa oppilaista tulee ryhmässä tiedostamattaan toimineeksi tavoilla, jotka myötävaikuttavat kiusaamisen jatkumiseen – siitäkin huolimatta, että heidän asenteensa yleensä ovat kiusaamisen vastaisia ja he toivovat, että kiusaaminen saataisiin loppumaan. Tästä syystä myös kiusaamisen vastaiset toimet tulisi suunnata koko ryhmään.

Kaikki eivät ole vastuussa kiusaamisesta, mutta kaikki ovat vastuussa sen lopettamisesta!

Kiusaamisen vaikutukset

Kiusatuksi joutumisesta tekee erityisen traumaattista uhrina olemisen pysyvyys sekä vertaisryhmästä torjutuksi tuleminen. Kiusaaminen jatkuu monien uhrien kohdalla kouluvuodesta toiseen ja jopa sukupolvesta toiseen. Kiusaamiseen liittyy usein kokonaisvaltainen ihmisarvon menetys.

Kiusatut oppilaat voivat olla yksinäisiä, he välttelevät sosiaalisia tilanteita, heillä on kielteinen käsitys vertaisista ja he pelkäävät, että heidät arvioidaan aina kielteisesti. Aikuisiässä heillä esiintyy myös luottamuksen puutetta ihmissuhteissa, kasvanut riski tulla kiusatuksi työelämässä sekä läheisyyden pelkoa seurustelusuhteissa.

Kiusaamisella on seurauksensa myös kiusaajille. Toisia kiusaavilla lapsilla ja nuorilla on tutkimuksissa todettu esiintyvän särkyjä, nukkumisvaikeuksia ja mielihapaa. Jos kiusaaja saa jatkaa kiusaamista kenenkään siihen puuttumatta, on riski, että hän käyttäytyy aggressiivisesti myöhemminkin.

Toisia kiusanneiden lasten kehityspolkuja tarkasteltaessa on huomattu, että heillä esiintyy myöhemmin monenlaisia mielenterveyteen ja ihmissuhteisiin liittyviä ongelmia, kuten aggressiivisuutta seurustelusuhteissa, antisosiaalisia persoonallisuushäiriöitä, päihteiden väärinkäyttöä ja rikollisuutta.

Kiusaaminen on rikos (lähde: MLL/ nuortennetti)

Kiusaaja voi saada tuomion, jos hän on täyttänyt 15 vuotta. Jokaisen alle 18-vuotiaan kiusaajan asian selvittelyyn voidaan kutsua mukaan myös lastensuojelu.

Vahingonkorvausvastuulla ei ole ikärajaa. Toisin sanoen myös alle 15-vuotias kiusaaja voidaan tuomita maksamaan vahingonkorvausta kiusatulle, jos kiusaamisesta on aiheutunut vahingonkorvauslain mukaan korvattavaa vahinkoa.

Kaikenikäisiä lapsia voidaan käyttää todistajana rikoksen selvittämisessä. Todistajana toimimisesta ei voi kieltäytyä.

”Kaveri oli heittänyt netissä homoläppää yhdestä pojasta. Siitä nousikin tosi iso juttu. Selvisi, että se täyttää kunnianloukkauksen tunnusmerkit, koska juttu ei pitänyt paikkaansa. Vaikka se poika olisikin ollut homo, niin se olisi silti katsottu rikokseksi, koska se olisi ollut yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämistä. Ei ihan ensimmäiseksi tullut mieleen, että tollanen läppä voisikin olla rikos, josta joutuu poliisin pakeille.”

Kiusaaminen voi täyttää rikoksen tunnusmerkit. Kiusaajan yllyttäjä ja avunantaja voidaan myös tuomita avunantamisesta rikokseen.

Esimerkiksi seuraavia rikosnimikkeitä voidaan soveltaa kiusaamisen yhteydessä:

Pahoinpitely:

esimerkiksi lyödään, tönitään, potkitaan, kampataan, kuristetaan, vedetään hiuksista, käydään käsiksi tai aiheutetaan toiselle kipua tai vahingoitetaan terveyttä, vaikka uhrille ei tulisi teosta vammoja tai kipua. Rangaistuksena voi olla sakkoja tai enintään kaksi vuotta vankeutta.

Vammantuottamus:

kiusaaja aiheuttaa kiusatun fyysisen loukkaantumisen. Rangaistuksena voi olla sakkoja tai enintään kuusi kuukautta vankeutta.

Kunnianloukkaus:

kiusaaja levittää kiusatusta valheellista tietoa esimerkiksi netissä. Törkeän kunnianloukkauksen kriteerit täyttyvät nopeasti netissä jutun levitessä lukuisille ihmisille. Rangaistuksena voi olla sakkoja tai enintään kuusi kuukautta vankeutta.

Yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen:

kiusaaja laittaa lukuisten ihmisten saataville (esimerkiksi nettiin) kiusatun yksityiselämästä tietoa tai kuvia ja ne aiheuttavat vahinkoa kiusatulle. Rangaistuksena voi olla sakkoja tai enintään kaksi vuotta vankeutta.

Laiton uhkaus:

väkivallalla uhkaaminen niin, että uhatulla on syy pelätä turvallisuutensa tai omaisuutensa olevan vakavassa vaarassa. Rangaistuksena voi olla sakkoja tai enintään kaksi vuotta vankeutta.

Pakottaminen:

väkivallalla tai uhkauksella pakotetaan kiusattu sietämään, tekemään tai jättämään tekemättä jotakin. Rangaistuksena voi olla sakkoja tai enintään kaksi vuotta vankeutta.

Koulun toimintasuunnitelma

KaMu-toiminta perustuu ennaltaehkäisevään työhön. Koulun tulee luoda turvallinen ilmapiiri, jotta oppilaat voivat kertoa havaitsemistaan tai kokemistaan kiusaamistilanteista. Oppilaiden on voitava luottaa siihen, että kiusaaminen otetaan vakavasti ja siihen puututaan asiantuntevasti. Jokainen koulussa työskentelevä aikuinen on velvollinen puuttumaan kiusaamiseen. Kiusaamiseen puuttumisella viestitetään, että olemme vastuussa toinen toisistamme ja jokaisella on ihmisarvo, jota ei saa kiusaamisella riistää.

Yhteisesti sovitut säännöt, ääneen lausutut ja kirjoitetut periaatteet auttavat oppilaita muodostamaan itselleen kiusaamista vastustavan asenteen ja myös vanhemmille välittyä tieto siitä, että koulu yhteisönä puuttuu kiusaamiseen.

Jokaisessa koulussa tulee olla kiusaamistapauksia selvittelevä työryhmä, KaMu-tiimi.

Ennaltaehkäisevät toimenpiteet

Ennaltaehkäisyssä korostetaan vuorovaikutustaitojen oppimista sekä yhteistyötaitoja. Kiusaamistilanteissa ja niiden selvittämisessä korostetaan sitä, että oppilas itse ymmärtää oman toimintansa seuraukset ja osaa asettua toisen asemaan. Asiaan kiinnitetään jatkuvasti huomiota ja pyritään ennaltaehkäisyyn.

- Keskittyminen ratkaisujen löytämiseen syyttelyn sijasta
- Asennekasvatus: vuorovaikutustaidot, esimerkiksi tervehtiminen, erilaisuuden hyväksyminen, ryhmässä toimiminen, myönteinen asenne, tunnetaidot, itsetunnon vahvistaminen, päivänavaukset
- Oppilaiden osallisuuden lisääminen (ideoinnit, teemapäivät, vastuuttaminen)
- Oppilaiden tietoisuuden herättäminen, oman toiminnan tarkkaileminen, sitoutuminen kiusaamisen vastaiseen toimintaan eli saada oppilaat oivaltamaan, että jokainen on omalta osaltaan vastuussa luokan/ryhmän hyvinvoinnista ja jokainen voi siihen omalla toiminnallaan vaikuttaa.
- Koulun järjestyssäännöt
- Kiusaamisen vastainen työryhmä
- Oppilashuollon toimivuus
- Luokkien omat kiusaamisen vastaiset säännöt
- Koulun henkilökunta sitoutuu yhteisiin toimintatapoihin kiusaamisen ennaltaehkäisyssä
- Yhteistyö kodin ja koulun välillä
- Kiusaamisen vastaisesta toimintamallista tiedottaminen (oppilas, koti)
- Vanhempainvartit ja kehityskeskustelut
- Kummi- ja tukioppilastoiminta

- Yhteiset välituntisäännöt ja riittävä valvonta välitunneilla, välituntiliivit valvojilla
- Aikuisten vastuulla on hyvän ilmapiirin luominen oman luokan sekä koko koulun oppilaiden kesken
- Yhteiset tapahtumat ja teemapäivät
- Ryhmäyttäminen, oppilaiden tutustuttaminen toisiinsa eri tilanteissa
- Ryhmäytymispäivät
- Erilaiset kyselyt: kiusaamis- ja kouluviihtyvyysskyselyt sekä sosiogrammit
- Verkostoituminen eri viranomaisten ja järjestöjen kanssa (esim. nuorisotoimi, koulupoliisi, seurakunta)
- toimintamalli mukana opetussuunnitelmassa
- tilanteiden dokumentointi (raportit)
- palautelaatikko (positivisuusboksi)

Jokaisessa koulussa yhdessä sovittavia asioita:

- Miten henkilökunta sitoutetaan KaMu-toimintaan?
- Miten aihetta ylläpidetään jokapäiväisessä koulutyössä?
- Mitkä asiat kaikkien lasten kanssa on käytävä läpi?
- Miten KaMu-tunnit järjestetään ja mitkä ovat painotusaiheet vuosiluokittain? Miten KaMu-toiminta tehdään näkyväksi koulun arjessa?
- Miten meidän koulun arjessa ennaltaehkäistään kiusaamista?
- Miten kiusaamisen ilmitulemistä edistetään? Miten kiusaamisesta voi ilmoittaa?
- Miten oppilaille ja huoltajille tiedotetaan koulun toimintamallista?
- Miten oppilaat ja huoltajat osallistetaan kiusaamisen vastaiseen työhön?
- Miten kiusaamiseen tai epäsuoraan kiusaamiseen puututaan?
- Miten koulun aikuisten asiantuntemusta edistetään ja pidetään yllä?
- KaMu-tiimin kokoonpano
- Miten toimintamallin toteutumista valvotaan?
- Miten tietoa käytännön kokemuksista kartoitetaan?
- Miten ja kuinka usein aikaansaatuja tuloksia arvioidaan?
- Jälkihoito

Kiusaamistapausten käsittely

Koulukiusaaminen on vakava asia ja tilanteisiin tulee puuttua heti ja tarmokkaasti. Koulussa tulee olla sellainen ilmapiiri oppilaiden, huoltajien ja opettajien kesken, jossa uskalletaan kertoa kiusaamisesta. Kiusatulla, hänen huoltajillaan ja muilla oppilailla tulee olla luottamus ja rohkeus ilmoittaa kiusaamisesta rehtorille tai opettajille.

Koulun tulee laatia toimintasuunnitelma kiusaamistapausten selvittelyä varten. Suunnitelmassa pitää olla kirjattuna prosessin päätepiste eli viimeinen toimenpide (ns. perälauta), jonka koulu tekee. Sen jälkeen asian käsittely siirtyy muille viranomaisille. Suunnitelma pitää avata myös oppilaille, jotta he tiedostavat koulun menettelytavat ja heillä itsellään on mahdollisuus vaikuttaa omaan toimintaansa.

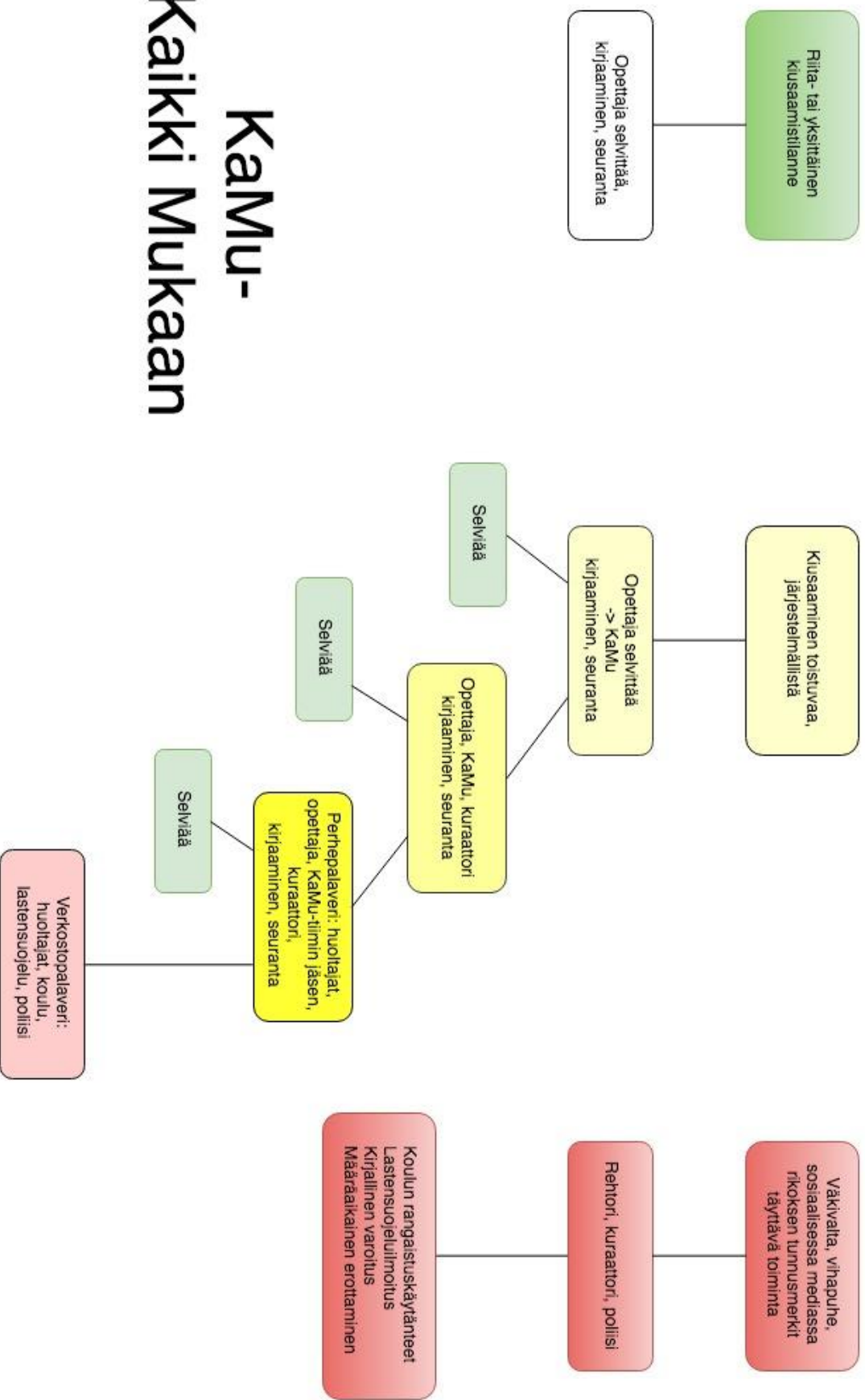
Kiusaamiskäsittelyn aikana oppilaalle osoitetaan prosessikaaviosta, missä vaiheessa selvittelyssä ollaan menossa (ks. riita- ja kiusaamistilanteen selvityskaavio s. 10).

Toimintaohjeet

Kun opettaja saa tiedon yksittäisestä riidasta tai konfliktista, tilanne pyritään ratkaisemaan välittömästi. Opettaja keskustelee ja auttaa lapsia sopimaan asian. Lupaus, että teko ei toistu. Yhdessä sovitaan, mitä tehdään, jos teko toistuu. Kirjaaminen esimerkiksi opettajan päiväkirjaan. Kiusaamistapaukset kirjataan KaMu-lomakkeille ja tallennetaan kansioon.

1. Kun luokanopettaja, luokanohjaaja tai aineenopettaja saa tiedon kiusaamisesta, selvittää hän tilannetta keskustelemalla sekä kiusaajan että kiusatun kanssa. Keskustelun ja kirjaamisen apuna voi käyttää esimerkiksi Pikasin mallia (ks. liite). Laaditaan yhdessä toimintasuunnitelma, mitä tehdä tilanteen muuttumiseksi. Ilmoitus huoltajille. Seuranta 1–2 viikon kuluessa.
2. Mikäli kiusaaminen on toistuvaa ja järjestelmällistä, opettaja selvittää tilannetta ja siirtää asian KaMu-tiimille. Selvityslomakkeisiin I–II kirjaaminen ja arkistointi erilliseen KaMu-kansioon (ks.liite). Ilmoitus huoltajille. Toimintakaavio näkyväksi asianosaisille ja huoltajille. Seuranta 1–2 viikon kuluessa (lomake III).
3. Mikäli kiusaaminen edelleen jatkuu, selvitykseen otetaan mukaan KaMu-tiimin lisäksi kuraattori ja opettaja. Kirjaaminen lomakkeeseen III ja arkistointi. Ilmoitus huoltajille. Seuranta 1–2 viikon kuluessa (lomake III).
4. Jos kiusaaminen ei lopu vielä, kutsutaan koolle verkostopalaveri, johon osallistuvat huoltajat, koulu, lastensuojelu ja poliisi. Kirjaaminen palaverimuistioon. Koulun kurinpidolliset toimet: rehtorin kirjallinen varoitus ja määräaikainen erottaminen. Kirjaaminen ja arkistointi. Seuranta.

RIITA- JA KIUSAAMISTILANTEIDEN SELVITYSKAAVIO

KaMu- Kaikki Mukaan

Pikasin malli

Keskustelun kulku

1. Heti suoraan asiaan

Lähdetään liikkeelle todetusta kiusaamistilanteesta

”Tiedätkö, miksi olet täällä?”

”Tiedän, että olet ollut mukana kiusaamassa...”

2. Kiusaajan oma selitys tilanteesta

Oppilaan tietoisuus omasta toiminnasta herätetty. Mahdollisuus selittää tilanne.

Tässä vaiheessa ei käytetä miksi-kysymyksiä

”Kerro nyt omin sanoin, mitä tapahtui?”

3. Vedotaan kiusaajan eläytymiskykyyn

”Miltä luulet ... tuntuvan?”

”Entä, jos itse olisit ollut itse samassa tilanteessa?”

”Onko sinuun itseesi kohdistunut kiusaamista?”

Kiusaaja saattaa sanoa, ettei tiedä. Tällöin pyydetään häntä eläytymään ja arvaamaan.

4. Kysytään kiusaajan ratkaisuehdotuksia tilanteen korjaamiseksi

”Mitä sinä itse voisit tehdä tilanteen korjaamiseksi?”

”Miten asian voisi hyvittää?”

Mieti ja ehdota.

5. Tuetaan ja autetaan ratkaisun muodostumisessa

Annetaan tunnustusta ja rohkaisua.

”Hyvä, tuota kannattaa miettiä/kokeilla.”

”Miten sen käytännössä toteuttaisit?”

6. Tarkistetaan ehdotus

Mietitään yhdessä oppilaan kanssa sen realistisuutta.

”Luuletko pystyväsi siihen?”

”Entäs, jos toiset huomaavat käytöksesi muuttuvan ja pilkkaavat siitä?”

7. Päätös suunnitelmasta

Laaditaan konkreettinen toimintasuunnitelma.

(Kuka tekee ja mitä tekee?)

”... tehdään siis huomisen alkaen niin, että...”

”Keitä kavereita ottaisit mukaan?”

8. Seuraava tapaaminen

Kiusaamisen selvittämisessä on tärkeää työskennellä pitkäjännitteisesti. Sovitaan yhdessä seuraava tapaaminen ja seurantakeskustelu.

9. Ennakoidaan tilanne

Ennakoidaan kiusaajien aiheuttama ryhmäpaine luokassa.

"Nyt, kun menet takaisin luokkaan, kenelle kerrot tästä tapaamisestamme?"

"Mitä vastaat, jos ... kysyy, missä olit?"

10. Ryhmä koolle

Kun kahdenkeskiset keskustelut on käyty, kutsutaan koko ryhmä koolle ja vahvistetaan tehdyt päätökset ryhmässä.

Jälkihoito

Kiusattu lapsi ja nuori voi kärsiä kiusaamisesta, vaikka kiusaaminen olisi jo loppunut. Peruskoulussa koettu kiusaaminen saattaa pulpahtaa myöhemmin esille masennuksena tai ahdistuksena, jonka syytä nuori ei itsekään ymmärrä. Opiskelumotivaatio heikkenee, eikä nuori jaksakaan käydä koulua. Kun tilannetta aletaan selvittää tarkemmin, pinnan alta nousee aiemmin koettu läpikäymätön kiusaaminen.

Kiusaamisen ehkäisyyn ja siihen puuttumiseen on viime vuosina panostettu paljon, mutta lähes huomiotta on jäänyt se, miten kiusaamisesta voi selvitä. Ovatko arvet aina elinikäisiä?

Ongelman vakavuudesta huolimatta kiusattujen jälkihoitoon ei toistaiseksi ole ollut toimintamallia. Pitkäaikaista kiusaamista kokeneille tulisi tarjota yksilön tarpeista lähtevää jälkihoitoa, jossa he voivat käsitellä kokemaansa riippumattoman, ulkopuolisen henkilön kanssa. Oleellisia jälkihoidossa käsiteltäviä teemoja ovat muun muassa syyllisyys, häpeä ja toivo.

Jälkihoidon merkitystä ei pidä aliarvioida. Kun kielteiset tunteet käsitellään, ne menettävät vähitellen merkitystään ihmisen kokemuksissa (Hamarus, 2015).

Kiusaaminen vaikuttaa koko perheeseen. Jälkihoidon aikana myös perheen kokemusten kuunteleminen ja arvostaminen on tärkeää, sillä kiusaaminen voi aiheuttaa vanhemmille riittämättömyyden tunnetta, epäluottamusta koulua kohtaan, huolta, pelkoa ja omien muistojen palaamista. Koulun suhtautumisella on suuri merkitys perheelle.

Parasta jälkihoitoa on kiusaamisen ennaltaehkäiseminen!

Kiusaajasta huolehtiminen

Kiusaamisella on negatiivisia vaikutuksia sekä kiusatun että kiusaajan psyykkiselle hyvinvoinnille sekä fyysisen, sosiaalisen ja mielenterveyden kehittymiselle. Siksi myös kiusaaja tarvitsee apua.

KaMu-tiimi käy kiusaajan kanssa tukikeskusteluja, joiden tarkoituksena on saada hänet tietoiseksi omasta käyttäytymisestään. Tavoitteena on pysäyttää haitallinen toimintamalli ja saada kiusaaminen loppumaan.

Kiusaaja ohjataan kouluterveydenhoitajan, kuraattorin tai koulun sosiaalityöntekijän vastaanotolle mahdollisimman pian kiusaamistapahtuman jälkeen. Yhteistyö huoltajien kanssa on keskeistä.

Jälkihoidon askeleet

1. Ilmiö

Kiusaamisilmiön ymmärtäminen. Kyse on oman aseman, vallan tai statuksen hakemisesta. Kiusaamiseen liittyvät syyt voidaan tuottaa kenelle tahansa. Kiusaaminen ei ole koskaan kiusatun syy!

Mistä on oikein kysymys?

Miten kiusaaja ”hyötyy”?

2. Kokemus

Tunteiden tunnistaminen ja läpikäyminen. Lapsen ja nuoren kokemus kiusatuksi tulemisesta on aito ja oleellinen asia. Arvosta ja usko lapsen kokemusta. Ymmärrys, että tietyt tunteet (viha, pelko) kuuluvat prosessiin.

3. Identiteetti ja minäkäsitys

Lapselle kiusaamalla tuotettu identiteetti ei ole oikea. Se ei ole hänen oikea identiteettinsä. Oleellista on päästä irti häpeä-identiteetistä.

4. Sosiaaliset suhteet ja vertaistuki

Sosiaalinen tuki ja ymmärrys. Hyvät sosiaaliset kokemukset turvallisessa ympäristössä ovat keskeisiä. Uusien sosiaalisten suhteiden luominen (harrastus, kerhotoiminta) voi tapahtua tuetusti.

5. Toivon näkökulma tulevaisuuteen

Toivon luominen tarkoittaa voimavarojen vahvistamista, itseluottamuksen lisääntymistä ja tulevaisuuden näkemistä valoisana ja mahdollisuuksia sisältävänä. Luo valoisa puoli asioista. Luo ja anna vastuuta. Onnistumisen kokemukset luovat vahvuutta. Kerro, että olet tukena. Anna positiivista palautetta ja kannusta. Auta huomaamaan arjen pieniä iloja. Tue lasta voimaantumisessa kohti iloa ja toivoa.

6. Anteeksiantaminen ja sovinto

Kiusatun anteeksianto edellyttää trauman ja kaikkien muidenkin tunteiden niin syvällistä läpikäymistä, että ne eivät enää vaikuta omaan ajatteluun tai tunne-elämään. Jos anteeksiantamisen tasoa ei saavuteta, jää kiusattu ikuisesti uhrin tasolle. Siihen jääminen on passiivista ja ylläpitää kielteisiä tunteita. Anteeksiantaminen on oma prosessi, joka vie aikaa.

Sovinto on kahdenkeskistä ja molemminpuolista toimintaa, johon liittyy teon hyvittäminen. Sovinnon aikaan saaminen kiusatun ja kiusaajan välillä ei ole sama asia kuin näennäinen anteeksipyyntö.

Kiusatun lapsen tai nuoren kohtaaminen

1. Turvallisen ilmapiirin ja tilan luominen
2. Kuuntele ja arvosta lapsen ja perheen kokemusta
3. Älä vähättele
4. Usko häntä
5. Ole empaattinen
6. Älä asetu yläpuolelle
7. Kerro olevasi tukena

Jälkihoidon järjestäminen

Jokainen koulu suunnittelee itse oman jälkihoitomallinsa.

1. Vastuu ja koordinoiminen: Mikä taho vastaa ja järjestää?
2. Tarpeen tunnistaminen: Kuka arvioi tilanteen ja ohjaa kiusatut jälkihoitoon? Entä kiusaajat?
3. Jälkihoidon sisältö: Kuka/ketkä hoitaa?
4. Paikka: Missä tapaamiset järjestetään?
5. Yhteistyö: Mitä muita vahvistavia toimintoja voisi saada muilla sektoreilla? (MLL, seurakunta, nuorisotyö, kriisikeskus)

LIITTEET

Tiedote huoltajille

Kiusataanko lastasi? Kiusaako lapsesi? Auttaako lapsesi kiusaamisessa? Onko lapsesi kiusaamisen hiljainen hyväksyjä?

Koulun ja kodin tulee luoda lapselle turvallinen ilmapiiri, jotta he voivat kertoa kokemistaan tai havaitsemistaan kiusaamistilanteista. Lapsen on voitava luottaa siihen, että kiusaaminen otetaan vakavasti ja siihen puututaan asiantuntevasti. Jokainen aikuinen on velvollinen puuttumaan kiusaamiseen. Kiusaamiseen puuttumisella viestitetään, että olemme vastuussa toinen toisistamme ja jokaisella on ihmisarvo, jota ei saa kiusaamisella riistää.

On tärkeää, että osaamme nähdä lapsesta sen, että kaikki asiat eivät ole hyvin. Kiusaamisen merkit voivat olla epäselviä ja vaikeasti havaittavia. Koulumme opettajat, oppilaat ja henkilökunta voivat tehdä paljon kiusaamisen lopettamiseksi, mutta kotien apu on tässä ensiarvoisen tärkeää.

Jos sekä koulu että koti ottavat kielteisen kannan kiusaamiseen, auttaa se kiusaamisen vastaisessa taistelussa. Puhu lapsesi kanssa kiusaamisesta: kiusataanko jotakuta luokassa tai onko joku yksin ja eristetty kaveripiiristä?

Ota yhteyttä kouluun, jos koet, että lapsesi jollakin tavalla on osallisena kiusaamiseen.

Puhu lapsesi kuullen MYÖNTEISESTI koulusta, koulun henkilökunnasta, muista oppilaista ja heidän perheistään! Yhdessä kasvatamme lapsista ja nuorista toisiaan hyväksyviä ja kunnioittavia ihmisiä.

Linkki: <https://seutuops.wordpress.com/liitteet/>

Saatteeksi kiusaamiskyselyyn

Opettajalle:

Kiusaamiskysely tehdään kaksi kertaa vuodessa (lokakuu ja maaliskuu).

Kyselyä ei pidä tehdä sen itsensä vuoksi, vaan sen avulla on tarkoitus päästä puuttumaan kiusaamiseen.

Luo kiusaamiskyselytilanteeseen rauhallinen ilmapiiri. Avaa oppilaille kiusaamisen määritelmä. Painota, miten tärkeää on vastata kyselyyn asiallisesti ja rehellisesti.

Kerro oppilaille, että kyselyt käsitellään luottamuksellisesti.

Opettaja: käy läpi alla oleva asia oppilaiden kanssa ennen kyselyä!

Kiusaamisella tarkoitetaan tilannetta, jossa yksi tai useampi oppilas tekee toiselle ilkeitä ja loukkaavia tekoja. Joskus kiusaajat haukkuvat, elehtivät, ilmehtivät, potkivat, hakkaavat, pakottavat antamaan rahaa itselleen tai eristävät muista oppilaista.

Kiusatun itsensä on vaikea saada tällaista kiusaamista loppumaan ja hän kokee olevansa alakynnessä ja peloissaan.

Kiusaamista ei ole se, jos kaksi suunnilleen yhtä vahvaa oppilasta nahistelee tai riitelee keskenään.

On tärkeää, että vastaat kyselyyn huolellisesti ja rehellisesti. Kysely auttaa meitä puuttumaan kiusaamiseen.

Kiusaamiskyselyt käsitellään luottamuksellisesti.

KIUSAAMISKYSELY

1. Nimi _____ Olen luokalla _____ Pvm _____

2. **Onko sinulla koulussa kaveria?** KYLLÄ EI

3. **Kiusataanko sinua koulussa tai koulumatkalla?** KYLLÄ EI

Jos vastasit kysymykseen 3 EI, siirry kohtaan 4.

a) Kuka tai ketkä kiusaavat? _____

b) Millaisissa tilanteissa sinua on kiusattu?

c) Oletko kertonut kiusaamisesta kenellekään? KYLLÄ EI

Jos olet, kenelle? _____

Oliko kertomisesta apua? KYLLÄ EI

Onko kiusaaminen loppunut, kun siihen on puututtu? KYLLÄ EI

4. **Oletko nähnyt kiusaamista koulussa tai koulumatkalla tänä syksynä / keväänä?**

KYLLÄ EI

a) Ketä tai keitä kiusataan?

b) Kuka tai ketkä kiusaavat?

c) Millaisissa tilanteissa ja paikoissa kiusataan?

d) Oletko kertonut kiusaamisesta kenellekään? KYLLÄ EI

Jos olet, kenelle? _____

5. Oletko itse ollut mukana tilanteissa, joissa on kiusattu muita oppilaita?

EN KYLLÄ Miten?

- a) olemalla mukana porukassa
- b) nauramassa kiusatulle
- c) kannustamassa kiusaajaa
- d) _____

6. Mitä mielestäsi pitäisi tehdä, jotta kiusaaminen loppuisi?

7. Mitkä asiat pelottavat sinua koulussa tai vapaa-ajalla?

Koulu: _____

Savonlinna

LUOTTAMUKSELLINEN

Kiusaamistapauksen selvittelykeskustelut I vaihe

Päivämäärä: _____

Kiusattu oppilas: _____ Luokka: _____

Selvittelevät henkilöt:

Kiusaamistieto

saatu _____

Millaista kiusaamista on esiintynyt? Kuvaa konkreettisia esimerkkejä.**Montako kertaa kiusaamista on esiintynyt? Milloin viimeksi?****Kiusaamiseen aktiivisesti osallistuneet oppilaat:****Muuta tietoa:**

Ilmoitettu kotiin: puhelin, Wilma, muu tapa _____

Päiväys: _____

Allekirjoitus: _____

Koulu: _____

Savonlinna

LUOTTAMUKSELLINEN

Kiusaamistapauksen selvittelykeskustelut II vaihe

Päivämäärä: _____

Kiusattu oppilas: _____ Luokka: _____

Selvittelevät henkilöt:

_____**Yksilökeskustelut kiusaajien kanssa. Toteutus samana päivänä siten, että keskustelut tulevat kiusaajille yllätyksenä.****Oppilas:** _____**Keskustelussa todettua ja/tai sovittua:****Oppilaan allekirjoitus:** _____**Oppilas:** _____**Keskustelussa todettua ja/tai sovittua:****Oppilaan allekirjoitus:** _____

Ilmoitettu kotiin: puhelin, Wilma, muu tapa: _____

Päiväys: _____

Allekirjoitus: _____

Koulu: _____

Savonlinna

LUOTTAMUKSELLINEN

Kiusaamistapauksen selvittelykeskustelut III vaihe

Päivämäärä: _____

Kiusattu oppilas: _____ Luokka: _____

Selvittelevät henkilöt:

Seurantakeskustelu kiusatun oppilaan kanssa.**Onko kiusaaminen loppunut? (Ei, onko lisääntynyt/vähentynyt/ ennallaan?)****Seurantakeskustelu kiusaajien kanssa. Kiusattu mukana: _____ Ei mukana: _____****Todetaan yhteisesti tilanteesta:****Jatkotoimet:**

Ilmoitettu kotiin: puhelin, Wilma, muu tapa: _____

Päiväys: _____

Allekirjoitus: _____

LUOTTAMUKSELLINEN

Koulu: _____

Savonlinna

Kiusaamistapauksen selvittelykeskustelut

SEURANTALOMAKE

Päivämäärä: _____

Kiusattu oppilas: _____ Luokka: _____

Selvittelevät henkilöt:

_____**SEURANTAKESKUSTELU KIUZAAMISEN LOPPUMISEN VARMISTAMISEKSI**

Oppilas: _____

Keskustelun paikka ja päivämäärä:

Kiusaaminen on loppunut: _____

Kiusaaminen ei ole loppunut: _____ Jatkotoimet:

Muuta sovittua:

LUOTTAMUKSELLINEN

Koulu: _____

Savonlinna

Kiusaamistapauksen selvittelykeskustelut

SITOUMUS

Päivämäärä: _____

Kiusattu oppilas: _____ Luokka: _____

Selvittelevät henkilöt:

_____**OPPILAS SITOUTUU OMALLA ALLEKIRJOITUKSELLAAN LOPETTAMAAN KIUSSAMISEN**

Oppilas: _____

Keskustelussa todettua ja/tai sovittua:

Palaverissa sovittiin, että epäasialliseen käytökseen osallistunut oppilas allekirjoittaa sitoumuslomakkeen, jossa luvataan em. käytöksen loppuminen.

LUPAAN LOPETTAA EPÄASIALLISTEN KÄYTÖKSEN LUOKKATOVEREITANI KOHTAAN.

Oppilaan allekirjoitus: _____

Muuta sovittua:

LIITE

Yhteistyö viranomaisten kanssa

Väkivalta-, kiusaamis- ja häirintätilanteiden hoitamisessa tehdään tarvittaessa yhteistyötä muiden viranomaisten kanssa (esim. sosiaalitoimi, terveydenhuolto, poliisi).

Poliisi toivoo yhteydenottoa ainakin seuraavissa tilanteissa:

- alaluokkien osalta (1.–4. luokat) silloin, kun oppilaalla on toistuvia väkivallan tekoja (kolmannen kerran jälkeen tiedonanto poliisille)
- nettikiusaaminen: ilmoitus poliisille (kiusatun huoltajat voivat tehdä rikosilmoituksen)
- kaikista yli 15-vuotiaista kiusaajista tiedonanto poliisille
- aina tarvittaessa, etenkin jos koulun omat keinot eivät riitä
- käytännön ohjeita: KaMu-tiimi, rehtori tai kuraattori hoitaa tiedonannon poliisille, mieluiten sähköpostilla; selvityksessä olisi hyvä avata tapahtuma yksityiskohtaisesti (mitä, kuka, ketkä, missä, milloin, miksi ym.)

Kaikissa kiusaamiseen liittyvissä tapauksissa voi olla yhteydessä Ankkuri-ryhmän kanssa (Itä-Suomen poliisilaitoksen Ennalta estävä toiminto)

Yhteystiedot:

Sähköposti: eet.etela-savo.ita-suomi@poliisi.fi

vanhempi rikoskonstaapeli Paavo Ryyänen, puh. 0295 455 354

vanhempi konstaapeli Juha Koivula, puh. 0295 450 314

sosiaaliohjaaja, puh. 044 417 4133

nuorisotyöntekijä, puh. 044 417 4280

sairaanhoitaja, puh. 044 417 2846

Linkkejä Kamu-ohjelman tueksi

Voiko kiusaaminen olla rikos? (Etelä-Karjalan malli)

<https://www.lappeenranta.fi/loader.aspx?id=b1edcd6a-2ab0-40cb-b1da-102a47f11dae>

Alakouluun

OPH: Kiusaamisen vastainen työ kouluissa

<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kiusaamisen-vastainen-tyo>

Mast – Ryhmäyttämisosas

<https://ameo.fi/wp-content/uploads/2018/02/Ryhmayttamisopas.pdf>

Turvataitoja lapsille. Turvataitokasvatuksen oppimateriaali.

www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90799/URN_ISBN_978-952-245-796-7.pdf?sequence=1

Tunteesta tunteeseen – ihmismielen tarinat kuvin ja sanoin

www.edu.fi/tunteestatunteeseen

Ideoita ja tietoa kouluille ja kasvattajille.

www.mll.fi

Muksuoppi

www.muksuoppi.fi/

Vastuunportaat

www.kidsskills.org/fin/vastuunportaat/

Friends. Ohjelma lasten ja nuorten mielen hyvinvoinnin tueksi.

www.asemanlapset.fi/fi/toimintamuotomme/friends

www.mielenterveysseura.fi

Rikosuhripäivystys

<https://www.riku.fi/>

Yläkouluun

OPH: Kiusaamisen vastainen työ kouluissa

<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kiusaamisen-vastainen-tyo>

Mast – Ryhmäyttämisosas.

www.mastohjaus.fi/pdf/Ryhmayttamisopas.pdf

Mielen hyvinvointia opiskelijoille. www.nyyti.fi

Ideita ja tietoa kouluille ja kasvattajille. www.mll.fi

Friends. Ohjelma lasten ja nuorten mielen hyvinvoinnin tueksi.

www.aseanlapset.fi/fi/toimintamuotomme/friends

www.mielenterveysseura.fi

www.koulurauha.fi/

Rikosuhripäivystys

<https://www.riku.fi/>

LÄHTEET

Koulukiusaamisen vastaisen toimintamallin laatiminen. www.edu.fi.

Kerola, M. 2006. Koulukiusaaminen – ennaltaehkäisy, puuttuminen ja jälkiseuranta. Puropellon koulun toimintamalli.

Kartanonrannan koulu. Toimintamalli kiusaamisen ehkäisemiseen ja puuttumiseen.

www.kivakoulu.fi

www.mll.fi/nuortennetti

Kemiönsaari. Kiusaamisen vastainen toimintasuunnitelma.

Miten puutut kiusaamiseen? www.peda.net.

Salmivalli, K. 1998. Roolit kiusaamisessa.

Seinäjäki. Pohjan koulu. Koulukiusaamisen ehkäisyyn ja selvittelyyn liittyvät ohjeistukset.

Hamarus, P., Holmberg-Kalenius, T. & Salmi, S. 2015. Opas kiusaamisen jälkihoitoon.

Hamarus, P. 2008. Koulukiusaaminen. Huomaa, puutu, ehkäise.

Hamarus, P. 2012. Haukku haavan tekee. Puututaan yhdessä kiusaamiseen.

Paasivaara, L. & Nikkilä, J. 2010. Yhteisöllisyydestä työhyvinvointia.

Raina, L. & Haapaniemi, R. 2005. Yksilöt yhdessä – Kasvatus ja persoonan laatu.